

VALTIONEUVOSTON KANSLIA

Poikkeusolojen tiedotusohje

Poikkeusolojen tiedotusohje

ISBN 952-5354-37-7
ISSN 0782-6028

Julkaisija: Valtioneuvoston kanslia
Julkaisun tilaukset: Valtioneuvoston tiedotusyksikkö, p. (09) 1602 2116

Esipuhe

Tämä poikkeusolojen tiedotusohje täydentää valtioneuvoston kanslian keväällä 2002 antaman valtionhallinnon viestintäsuosituksen poikkeusolojen tiedotuksen yleisohjetta. Ohje perustuu valtioneuvoston kanslian asettamien poikkeusolojen tiedotustyöryhmän, poikkeusolojen alueellisen tiedotuksen työryhmän ja poikkeusolojen tiedotuksen jatkotyöryhmän muistioihin.

Ohje korostaa tiedotuksen koordinointia koko valtionhallinnossa, kunkin viranomaisen vastuuta toimialaansa koskevasta tiedotuksesta ja siihen varautumisesta sekä tiedotusta tukevan poikkeusolojen tutkimus- ja yhteystoiminnan merkitystä. Samalla on kehitettävä siviili- ja sotilasviranomaisten sekä toisaalta viranomaisten ja joukkoviestimien yhteistoimintaa.

Viranomaisten on myös kytkettävä tiedotussuunnittelu osaksi hallinnonalakohtaista valmiussuunnittelua. Valtakunnallisen ja alueellisen tiedotusvalmiuden ja yhteistoiminnan kehittämiseksi on myös kehitettävä valmiuskoulutusta ja -harjoituksia.

Ohje on voimassa 1. toukokuuta 2003 lukien toistaiseksi.

Helsingissä 10. huhtikuuta 2003

Valtiosihteeri
Rauno Saari

Valtioneuvoston tiedotuspäällikkö
Asko Mattila

Sisällys

Esipuhe

1	POIKKEUSOLOT JA NIIHIN VARAUTUMINEN	7
1.1	Poikkeusolojen määrittely	7
1.2	Poikkeusoloihin varautumisen yleiset periaatteet	7
2	POIKKEUSOLOJEN TIEDOTUSOHJE	9
2.1	Tiedotusohjeen tarkoitus ja käsitteistö	9
2.2	Tiedotusta koskevat säädökset ja periaatteet	9
2.3	Tiedotus sotaa lievemmissä poikkeusoloissa	10
2.3.1	Valtakunnallinen tiedotus	10
2.3.2	Alueellinen tiedotus	12
2.3.2.1	Lääninhallitusten tiedotus	12
2.3.2.2	Työvoima- ja elinkeinokeskusten tiedotus	14
2.3.2.3	Alueellisten ympäristökeskusten tiedotus	15
2.3.2.4	Valtion muiden viranomaisten tiedotus	15
2.3.3	Sotilasviranomaisten tiedotus	15
2.3.4	Joukkoviestimien toiminta	16
2.3.5	Yhteistoiminta	18
2.4	Tiedotus sodan aikana	19
2.4.1	Valtakunnallinen tiedotus	19
2.4.2	Alueellinen tiedotus	20
2.4.2.1	Lääninhallitusten tiedotus	20
2.4.2.2	Työvoima- ja elinkeinokeskusten tiedotus	21
2.4.2.3	Valtion muiden viranomaisten tiedotus	22
2.4.3	Sotilasviranomaisten tiedotus	22
2.4.4	Joukkoviestimien toiminta	22
2.4.5	Yhteistoiminta	23
2.5	Varautuminen ja koulutus	24
	Liite: Valtion viestintäkeskuksen organisaatio	25

1 POIKKEUSOLOT JA NIIHIN VARAUTUMINEN

1.1 Poikkeusolojen määrittely

Poikkeusolot on määritelty valmiuslaissa ja puolustustilalaissa. Viranomaisille poikkeusoloissa annettavat erityistoimivaltuudet edellyttävät aina tasavallan presidentin asetuksen ja valtioneuvoston asetuksen antamista.

Valmiuslain mukaan poikkeusoloja ovat

- suuronnettomuus
- taloudellinen kriisi
- vieraiden valtioiden välinen sota tai sodanuhka ja sellainen sodanuhkaa merkitsevä vakava kansainvälinen jännitystilä, joka edellyttää välttämättömiä toimenpiteitä Suomen puolustusvalmiuden kohottamiseksi sekä muu vaikutuksiltaan näihin verrattava Suomen ulkopuolella sattunut erityinen tapahtuma, jos siitä voi aiheutua vakava vaara kansallisen olemassaolon ja hyvinvoinnin perusteille
- Suomen alueellisen koskemattomuuden vakava loukkaus ja maahan kohdistuva sodanuhka; sekä
- Suomeen kohdistuva aseellinen hyökkäys ja sota sekä sodan jälkitila

Valmiuslain mukaan tilanteen vaikutusten on lain toimivaltuuksien käyttöönottamiseksi oltava niin vakavat tai laajat, ettei tilanteen hallitseminen ole mahdollista viranomaisten säännönmukaisin toimivaltuuksin. Käytännössä tilanteen hallitseminen edellyttää sekä erityistoimivaltuuksia että lisävoimavaroja.

Valmiuslain toimivaltuuksilla pyritään ensisijaisesti turvaamaan väestön toimeentulo ja maan talouselämä, pitämään yllä oikeusjärjestystä sekä perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia, turvaamaan valtakunnan alueellinen koskemattomuus sekä turvaamaan valtakunnan itsenäisyys.

Puolustustilalain sisältämiä viranomaisten toimivaltuuksia voidaan ottaa käyttöön vahvistamaan ja täydentämään valmiuslain suomina valtuuksia tilanteessa, jossa valtiollisen itsenäisyyden turvaamiseksi ja oikeusjärjestyksen ylläpitämiseksi pitää edelleen tehostaa valtakunnan puolustusta ja lujittaa sen turvallisuutta. Sen mukaisia lisätoimivaltuuksia saadaan ottaa käyttöön vain jos valmiuslaissa säädetty valtuudet eivät ole riittäviä ja vain niiltä osin kuin se on välttämätöntä lain tarkoituksen saavuttamiseksi.

Valmiuslain ja puolustustilalain perusteella annettavassa tasavallan presidentin asetuksessa on määrättävä ne lain säännökset, jotka saatetaan sovellettaviksi, ja jos niiden mukaiset toimivaltuudet eivät ole käytettävissä koko valtakunnan alueella, niiden alueellinen soveltamisala.

1.2 Poikkeusoloihin varautumisen yleiset periaatteet

Poikkeusoloihin varautumisen tavoitteena on pyrkiä ehkäisemään häiriö- ja kriisitilanteiden syntyminen sekä luoda edellytykset näiden tilanteiden ja niiden seurausten hallitsemiseksi. Varautumisella valmistaudutaan huolehtimaan varsinkin yhteiskunnan olemassaolon edellytyksistä sekä kansalaisten turvallisuudesta ja toimeentulosta. Lisäksi pyritään varmistamaan

viranomaisten tehtävien mahdollisimman häiriötön hoitaminen eriasteisissa kriisitilanteissa ja poikkeusoloissa.

Valmiuslaki velvoittaa valtioneuvoston, valtion hallintoviranomaiset, valtion liikelaitokset, muut valtion viranomaiset ja kunnat varautumaan poikkeusoloihin tekemällä valmiussuunnitelmia ja muita etukäteisvalmisteluja. Varautumista johtaa, valvoo ja yhteensovittaa valtioneuvosto sekä kukin ministeriö hallinnonalallansa.

Poikkeusoloissa on tärkeää, että yhteiskunnan eri osien organisatorinen ja toiminnallinen perusta on mahdollisimman ammattitaitoinen ja että se turvaa jatkuvuuden. Valmiussuunnittelun lähtökohtana on poikkeusolojen toiminnan perustuminen normaaliolojen järjestelyihin. Valmiutta nostetaan ja toimintakykyä tehostetaan mahdollisimman portaattomasti tilanteen kiristyessä.

2 POIKKEUSOLOJEN TIEDOTUSOHJE

2.1 Tiedotusohjeen tarkoitus ja käsitteistö

Ohjeen tarkoitus

Ohje käsittelee valtakunnallisen ja alueellisen tiedotuksen periaatteita ja järjestelyjä sekä niihin liittyvää varautumista ja koulutusta. Viranomaiset laativat ohjeen perusteella poikkeusolojen tiedotussuunnitelmat osaksi niiden hallinnonalojen ja toimielimien valmiussuunnitelmia. Ohje täydentää valtioneuvoston kanslian antamaa valtionhallinnon viestintäsuositukseen kuuluvaa poikkeusolojen tiedotuksen yleisohjetta.

Ohjeen käsitteistö

Tiedotuksella tarkoitetaan tässä ohjeessa yleiskäsitettä viranomaisten tiedotustoiminnasta ja asioiden tiedottamisesta julkisuuteen. *Tiedottamisella* tarkoitetaan yksisuuntaista, viranomaisten omasta aloitteesta tapahtuvaa informaation välittämistä. Se voi olla suoraa tiedottamista joukkoviestimille tai tietojen antamista väestölle joko suoraan tai joukkoviestimien välityksellä.

Viestinnällä tarkoitetaan prosessia, jossa viranomaiset vastaanottavat, tuottavat ja jakavat informaatiota sekä osallistuvat eri tavoin julkiseen keskusteluun. Viestintä on kaksisuuntaista. Tiedottaminen käsitetään viestinnän osa-alueeksi.

2.2 Tiedotusta koskevat säädökset ja periaatteet

Lainsäädäntö

Valtionhallinnon tiedotus perustuu myös poikkeusoloissa normaaliajan lainsäädäntöön. Sitä täydentävät eräät valmiuslain ja puolustustilain pykälät.¹

Tiedotuksen periaatteet

Tiedotusvastuu omasta toimialasta säilyy kullakin viranomaisella, ja tiedotusjärjestelyt pidetään niin pitkään kuin mahdollista samanlaisina kuin normaalioloissa. Tarvittaessa perustettavat uudet tiedotuselimet eivät korvaa jo olemassa olevia elimiä vaan täydentävät ja sovittavat yhteen niiden toimintaa.

Tiedotuksen ensisijainen tehtävä on kertoa kansalaisille heidän oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sekä pitää heidät ajan tasalla vallitsevasta tilanteesta ja viranomaisten päätöksistä ja toimenpiteistä. Erityisen huomion kohteena ovat ne ratkaisut ja toimenpiteet, jotka kohdistuvat väestön yleiseen turvallisuuteen ja terveyteen.

¹ ValmL: 40 § ja 43 §
Puolustustilal: 13–15 §, 33–34 § ja 39–40 §

Viranomaisten tehokkaan ja toimivan tiedotuksen peruspilareita ovat luotettavuus, avoimuus, nopeus ja luotettavuus. Luotettavan tiedotuksen edellytyksenä on annettujen tietojen oikeellisuus, riittävyys ja ymmärrettävyys sekä se, että tietoja antaa asiayhteyden kannalta toimivaltainen viranomainen. Samalla on kiinnitettävä huomiota alueelliseen, kielelliseen ja poliittiseen tasapuolisuuteen. Mm. kielilaki edellyttää, että yksilön hengen, terveyden, turvallisuuden ja omaisuuden kannalta oleellinen tieto on kunnan kielellisestä asemasta riippumatta annettava koko maassa sekä suomen että ruotsin kielellä.

Poikkeusolojen tiedotuksessa on kiinnitettävä erityistä huomiota viestinnän kaksisuuntaisuuteen. Viranomaisten on seurattava tiedon vastaanottajien reaktioiden ohella vallitsevaa asenne- ja mielipideilmastoa hankkimalla tietoa väestön käsityksistä, peloista ja toiveista.

Viranomaisten tiedotuksen on lisäksi pystyttävä vastaamaan joukkoviestimien tarpeisiin. Joukkoviestimien toimintaa ei rajoiteta sensuurilla. Puolustustilakiin on kirjattu sanktioita ja toimintarajoituksia sellaisille viestimille, jotka lain voimassa ollessa toistuvasti tai vakavasti rikkovat salassapitoa koskevia periaatteita.

2.3 Tiedotus sotaa lievemmissä poikkeusoloissa

2.3.1 Valtakunnallinen tiedotus

Kansalaisten tiedontarve kasvaa voimakkaasti poikkeusoloissa. Toimiva tiedotus edellyttää viranomaisten ja joukkoviestimien toimintamahdollisuuksien varmistamista sekä henkilöstön kouluttamista poikkeusolojen viestintätehtäviin. Tutkimuksin on varauduttava selvittämään kokonaismaanpuolustusta koskevia tietoja, mielipiteitä ja asenteita sekä poikkeusolojen viestintää.

Tiedotusvastuu

Valtionhallinnon tiedotuksen yleinen kehittäminen ja yhteensovittaminen kuuluu valtioneuvoston kanslialle sekä normaali- että poikkeusoloissa. Käytännössä tiedotusta sovittaa yhteen valtioneuvoston tiedotusyksikkö.

Viranomaiset tehostavat tiedotustaan ilman valtiojohdon keskitettyjä ohjeita. Ne tiedottavat normaalikäytännön mukaisesti myös tilanteen vaikutuksista ja tarvittavista erityisjärjestelyistä.

Ministeriöt voivat ryhtyä sovittamaan yhteen hallinnonalansa tiedotusta, jos tilanne vaikuttaa merkittävästi niiden toimintaan. Tällöin ministeriön tiedotus- tai viestintäyksikkö ilmoittaa asiasta sekä valtioneuvoston tiedotusyksikköön että muille asianomaisille viranomaisille. Ministeriöiden on muutoinkin pidettävä valtioneuvoston tiedotusyksikkö ajan tasalla hallinnonalansa tiedotuksen ohjaukseen ja järjestelyihin liittyvissä keskeisissä kysymyksissä.

Poikkeusoloissa korostuu varsinkin ulkoasiainministeriön lehdistö- ja kulttuuriosaston (LKO) rooli. Se vastaa tiedotuksesta Helsinkiin akkreditoiduille ulkomaisille joukkoviestimille yhteistyössä valtioneuvoston tiedotusyksikön kanssa. Lisäksi osasto seuraa edustustoverkkoa hyväksi käyttäen kansainvälisen median Suomen tilanteesta välittämää uutisointia, raportoi siitä sekä ryhtyy toimiin tarvittavan tiedon välittämiseksi ulkomaisille joukkoviestimille.

Puolustusministeriöllä on keskeinen tiedotustehtävä poikkeusoloissa, joihin sisältyy selvä sotilaallinen uhka tai sen mahdollisuus. Taloudellisissa kriiseissä korostuu valtiovarainministeriön (VM) ja kauppa- ja teollisuusministeriön (KTM) rooli. Sisäisestä turvallisuudesta ja suuronnettomuuksista tiedottamisesta vastaa sisäasiainministeriö (SM). Liikenne- ja viestintäministeriö (LVM) vastaa viestijärjestelmien ja teleliikenteen toimivuudesta. Myös muilla ministeriöillä – varsinkin sosiaali- ja terveysministeriöllä (STM), maa- ja metsätalousministeriöllä (MMM), työministeriöllä (TM) ja ympäristöministeriöllä (YM) – ja viranomaisilla on keskeinen tehtävä koko valtionhallinnon tiedotuksen onnistumisessa.

Tiedotuksen yhteensovittaminen

Valtioneuvoston asema valtakunnan ylimpänä tiedotuksesta vastaavana viranomaisena korostuu tilanteiden kiristytessä. Valtioneuvoston tiedotusyksikön ja muiden viranomaisten välistä tiedotusyhteistyötä tiivistetään tarpeen mukaan.

Valtioneuvoston tiedotusyksikkö avustaa tarvittaessa muita viranomaisia myös erillisen tiedotuspisteen perustamisessa. Tällaiseen pisteeseen voidaan keskittää yksittäisiä tilanteita koskevat tiedot, tiedotustilaisuudet ja yleisökyselyt sekä niitä varten tarvittava henkilökunta ja kalusto.

Yhteydenpidon ja yhteistyön tarve valtioneuvoston tiedotusyksikön kanssa kasvaa, jos tilanne edellyttää viranomaisilta erityistoimia tehostetun tiedottamisen lisäksi. Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi ennaltaehkäiseviä toimia viranomaisen omalla alalla kriisin vaikutusten rajaamiseksi.

Valtioneuvoston tiedotusyksikkö kytketään mahdollisimman ajoissa ja tiiviisti erityisviranomaisten vastuulla olevista asioista tiedottamiseen, kun tilanne edellyttää tehostettuja toimia usean eri viranomaisen kesken.

Viimeistään sodan uhatessa perustetaan tiedotuksen yhteistyöryhmä. Valtioneuvosto päättää yhteistyöryhmän perustamisesta ja kokoonpanosta. Ryhmää johtaa valtioneuvoston tiedotuspäällikkö ja siinä ovat edustettuina tilanteen kannalta keskeiset ministeriöt ja pääesikunta.

Yhteistyöryhmän tehtävänä on sovittaa yhteen ja ohjata valtakunnallista viranomaistiedotusta valtioneuvoston linjausten ja erillispäätösten mukaisesti. Lisäksi se tehostaa ja yhdenmukaistaa valtakunnallista tiedotusvalmiutta.

Tiedotusvastuun siirtäminen

Kriisin syvetessä tiedotusvastuuta voidaan joutua siirtämään joko osittain tai kokonaan erityisviranomaisilta valtioneuvoston tiedotusyksikölle. Valtioneuvosto päättää valmiuslainsäädännön nojalla tiedotusvastuun siirtämisen ajankohdasta ja laajuudesta.

Valtioneuvoston tiedotuspäällikkö johtaa käytännön tiedottamista siltä osin kuin kyseessä on tiedotusyksikön vastuulle siirretyistä asioista tiedottaminen.

Muut viranomaiset jatkavat omaa toimialaansa koskevan tiedotuksen valmistelua ja toteuttamista valtioneuvoston tiedotusyksikön ja yhteistyöryhmän yhteensovittamana. Samalla tehostetaan kaikkien tilanteen kannalta keskeisten viranomaisten tiedotusta.

Valtioneuvosto määrää valmiuslain ollessa sovellettavana tarpeen mukaan myös siitä, milloin ja missä laajuudessa valtion tiedottajia siirretään valtioneuvoston tiedotusyksikköön.

Tutkimus ja psykologinen puolustus

Mielipide-, asenne- ja viestintätutkimusten merkitys korostuu poikkeusoloissa.

Tutkimuksilla tuetaan viranomaisten päätöksentekoa, selvitetään kansakunnan puolustus- tahtoa ja -valmiutta uhkaavat ja heikentävät tekijät sekä pyritään estämään huhujen ja väärin tai harhaanjohtavien tietojen syntyminen ja leviäminen. Ennakoivalla, kattavalla ja tehokkaalla tutkimustoiminnalla luodaan perusta mielipide- ja käyttäytymisvaikuttamiselle ja muille psykologisen puolustuksen menetelmille.

Poikkeusoloissa korostuu tutkimusten nopeus ja luotettavuus, tutkimuslaitosten toimintakyvyn säilyttäminen sekä tutkimustulosten vertailtavuus normaaliolojen tilanteisiin. Lisäksi korostuvat erityisaloja tai kohderyhmiä koskevat tutkimukset.

Valtioneuvoston kanslialla on myös poikkeusoloissa yleisvastuu valtionhallintoa koskevien mielipide-, asenne- ja viestintätutkimusten kehittämisestä ja toteuttamisesta. Tutkimusten suunnittelusta ja teettämisestä vastaa käytännössä tiedotusyksikön tutkimusosa, jonka tehtävänä on tarvittavan henkilöstön varaaminen ja perehdyttäminen poikkeusolojen tutkimustoimintaan. Tarvittaessa tutkimusosaa avustaa puolustusministeriön yhteydessä toimiva maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta.

Tutkimusaineiston kokoavat kaupalliset tutkimuslaitokset, joiden materiaali- ja henkilöresurssit sekä asiantuntemus ovat siihen riittäviä. Tilanteen niin vaatiessa lisätään ja tiivistetään yhteistyötä tutkimuslaitosten ja Tilastokeskuksen kanssa.

Psykologinen puolustus eri menetelmineen on kansakunnan henkistä kestäkykyä vahvistava maanpuolustuksen alue. Sillä tarkoitetaan sellaisia reaktiivisia ja aktiivisia toimia, joihin ryhdytään päämääränä oman puolustus- ja taistelutahdon säilyttäminen ja vahvistaminen sodan uhatessa ja sen aikana. Tällaisilla toimilla pyritään myös vaikuttamaan kansainväliseen yhteisöön.

Psykologiseen puolustukseen varautumisesta sekä sen suunnittelusta ja valmistelusta vastaa valtioneuvoston tiedotusyksikkö.

2.3.2 Alueellinen tiedotus

2.3.2.1 Lääninhallitusten tiedotus

Alueellisen tiedotuksen tehtävänä on turvata toimialueen asukkaille ja elinkeinoille valtakunnallista tiedotusta yksityiskohtaisempaa ja paikalliset tarpeet huomioon ottavaa tietoa.

Päävastuu alueellisesta tiedotuksesta on lääninhallituksilla. Ne sovittavat lääninhallituslain 2 §:n mukaan yhteen valmiuslaissa tarkoitettua poikkeusoloihin varautumista huolehtimalla lain edellyttämän yhteistoiminnan järjestämisestä läänin alueella.

Lääninhallitusten on kriisin syvetessä tehostettava tilanteen vaatimusten mukaisesti tiedotusvalmiuttaan. Niiden on myös tarkistettava tiedotuksensa linjat vastaamaan valtakunnallisessa tiedotuksessa noudatettavia periaatteita.

Lääninhallitusten tiedotusvalmiuden kohottaminen ja tiedotuslinjan tarkistus tapahtuvat sisäasiainministeriön ohjauksessa. Tiedottamista tukevat ja sen sisältöä ohjaavat ne ministeriöt, joiden yhteisenä alueviranomaisena lääninhallitus toimii. Valtioneuvoston kanslia seuraa ja tarvittaessa sovittaa yhteen ministeriöiden toimintaa.

Lääninhallitusten on myös varauduttava seuraamaan ja ohjaamaan muiden aluehallintoviranomaisten poikkeusolojen tiedotusvalmiuden kehittämistä ja ylläpitämistä.

Tiedotusvastuu ja tiedotuksen yhteensovittaminen

Maaherra vastaa lääninhallituksen tiedotuksen organisoinnista ja kokonaissisällöstä. Sisällöllinen vastuu esimerkiksi tiedotteiden antamista ohjeista säilyy edelleenkin kullakin toimialalla.

Käytännössä tiedotusta johtaa lääninhallituksen tiedotus- tai viestintäyksikön päällikkö maaherran antamien ohjeiden ja päätösten mukaisesti. Tiedotuksen johtaminen voidaan tapauskohtaisesti määrätä myös yksikön tiedottajalle tai jollekin muulle lääninhallituksen virkamiehelle. Lääninhallituksen tiedotus- tai viestintäyksikkö toimii yleensä suoraan maaherran ohjauksessa ja valvonnassa. Maaherra voi kutsua tuekseen myös tiedotuksen asiantuntijaryhmän.

Tilanteen kiristyessä tiedotusyksikköä laajennetaan perustamalla lääninhallituksen tiedotustoimisto tai -osasto. Yksikön vahvistaminen tapahtuu ensisijaisesti hallinnonalan sisäisin siirroin, muun muassa siirtämällä tiedottajia tilanteen vaatimusten mukaan alueellisten palveluyksiköiden ja päätoimipaikan välillä.

Tiedotusorganisaatiota voidaan vahventaa esimerkiksi valmiuslain 25 §:n valtuuksin muiden lääninhallitusten ja alueviranomaisien tiedottajilla myös kriisin painopistesuunnassa, muun muassa suuronnettomuusalueella tai siellä missä tilanteen vaikutukset ovat muita alueita suuremmat. Vahvennuksia voidaan hankkia myös alueellisista ja paikallisista joukkoviestimistä.

Tilanteen edelleen kiristyessä ja vaatiessa keskitettyä johtamisvalmiutta voidaan perustaa läänin johtokeskusorganisaatio. Siihen sijoitettava tiedotustoimisto tai -osasto toimii lääninhallituksen johtoryhmään kuuluvan tiedotus- tai viestintäpäällikön alaisena.

Tiedotuksen laajuus ja sisältö

Lääninhallituksen toimialaan kuuluu useita tehtäviä, joiden merkitys kasvaa tai korostuu poikkeusoloissa. Tällaisia toimialoja ovat varsinkin pelastustoimi, poliisitoimi, liikenne- ja viestiala, sosiaali- ja terveystoimi, elintarvike- ja hintavalvonta sekä poikkeusoloissa uutena toimialueena kansanhuolto.

Lääninhallituksella on oman toimialansa tiedotuksen ohella vastuu alueellisen tiedotuksen yhteensovittamisesta niillä aloilla, jotka koskevat useita viranomaisia. Lääninhallituksen tiedotukselle toimitetaan kaikkien ministeriöiden ja keskusvirastojen aluehallinnon tiedotusta koskevat ohjeet ja linjaukset.

Lääninhallituksen tehtävänä on myös seurata tärkeimpien alueellaan toimivien joukkoviestimien uutisointia ja alueensa yleistä mielialaa sekä välittää niitä koskevia tietoja maaherralle ja asianomaisille ministeriöille. Seurannalla tuetaan valtioneuvoston tiedotusyksikön vastuulla olevan psykologisen puolustuksen suunnittelua ja toteutusta.

Valtioneuvoston tiedotusyksikön ja lääninhallituksen välinen työnjako suunnitellaan siten, että joukkoviestimien seuranta ja analysoiminen saadaan mahdollisimman kattavaksi ja tehokkaaksi. Myös tutkimuslaitosten osallistuminen joukkoviestimien seurantaan otetaan suunnittelussa huomioon.

2.3.2.2 Työvoima- ja elinkeinokeskusten tiedotus

TE-keskukset toimivat myös poikkeusoloissa kauppa- ja teollisuusministeriön, maa- ja metsätalousministeriön ja työministeriön ohjauksessa ja valvonnassa. Ministeriöt ohjaavat toimialakohtaisesti tiedotuksen sisältöä sekä TE-keskusten tiedotusvalmiuden kohottamista ja tiedotuslinjan tarkistusta.

Tiedotusvastuu ja tiedotuksen yhteensovittaminen

TE-keskuksen johtaja vastaa tiedotuksesta toimialallaan. Hänen tukenaan toimii johtoryhmä, jolla on vastuu tiedotuksen sisällöstä. Tiedotuksen käytännön toimet hoitaa TE-keskuksen tiedotus- tai viestintäpäällikkö, tiedottaja tai joku muu keskuksen virkamies.

TE-keskuksen ensisijainen johtopaikka on sen omissa tiloissa. Johtopaikan toiminta soviteaan yhteen lääninhallituksen johtokeskusorganisaation ja hätäkeskusjärjestelmän kanssa.

Maaherra kutsuu asettamaansa tiedotuksen asiantuntijaryhmään tarvittaessa edustajan josta-kin läänin alueella toimivasta TE-keskuksesta.

Tiedotuksen laajuus ja sisältö

Tiedotus keskittyy niihin tehtäviin, joiden merkitys korostuu poikkeusoloissa.

Yritysosaston tehtävänä on antaa hakemusten perusteella raaka-aineiden, energian ja polttoaineiden hankintaluvat eri käyttötarpeisiin, valvoa säännöstelypäätösten mukaista kauppaa, neuvoa ja kouluttaa yrityksiä korvaavan tuotannon ja kriisiajan tuotannon käynnistämisessä sekä suunnata yritystuet ja kehittämisavustukset tilanteen hoitamisen kannalta välttämättömään teollisuustuotantoon.

Maaseutusaston tehtävänä on maataloustuotannon ja kalatalouden suunnittelun ja ohjauksen ohella pyrkiä pitämään peruselintarvikkeiden tuotanto mahdollisimman lähellä normaaliolojen tuotantoa, huolehtia priorisoitujen toimintojen työvoimajärjestelyistä keskuksen työvoimaosaston kanssa sekä hoitaa tuotantopanosten säännöstely ja asetettujen tuotantovelvoitteiden valvonta yhteistyössä kansanhuoltoviranomaisten kanssa. Osaston tehtäviin kuuluu myös pelastusviranomaisten avustaminen tuotantovälineiden ja elintarvikevarastojen suojauksessa sekä evakuoinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Lisäksi osasto organisoii kotimaisten polttoaineiden hankinnan ja polttonesteiden säännöstelyn alkutuotannolle sekä on mukana varautumistoimenpiteissä puhtaan veden saannin turvaamiseksi.

Työvoimaosaston vastuulla ovat alueen koko väestön, työvelvollisten, työssä olevien ja työttömien työvoiman hallinta ja työvoiman käytön säännöstelytehtävät. Säännöstelytehtäviin kuuluu työnvälityspakon toteuttaminen, työvelvollisuuden toimeenpano sekä työoloihin ja työsuhteisiin liittyvät asiat. Osasto varmistaa myös työvelvollisuussuhteessa olevan työvoiman huollon. Lisäksi osasto vastaa poikkeusolojen edellyttämästä työvoiman koulutuksesta ja sen järjestämisestä yhdessä opetusviranomaisten kanssa, väestönsiirtoihin liittyvästä työvoiman hallinnoinnista (seuranta ja hallinnassa pitäminen) sekä työvoimatoimistojen ohjeistamisesta ja kouluttamisesta.

TE-keskus vastaa laajamittaisen maahantulon tilanteissa järjestelykeskusten suunnittelusta, yhteensovittamisesta ja johtamisesta sekä niiden tiedotuksen organisoinnista.

2.3.2.3 Alueellisten ympäristökeskusten tiedotus

Alueelliset ympäristökeskukset jatkavat myös poikkeusoloissa toimintaansa ympäristöministeriön ja maa- ja metsätalousministeriön ohjauksessa ja valvonnassa. Ministeriöt ohjaavat toimialakohtaisesti tiedotuksen sisältöä sekä ympäristökeskusten tiedotusvalmiuden kohottamista ja tiedotuslinjan tarkistusta.

Tiedotusvastuu ja tiedotuksen yhteensovittaminen

Ympäristökeskuksen johtaja vastaa tiedotuksesta toimialallaan. Maaherra kutsuu asettamaansa tiedotuksen asiantuntijatyöryhmään tarvittaessa edustajan jostakin läänin alueella toimivasta ympäristökeskuksesta.

Tiedotuksen laajuus ja sisältö

Poikkeusoloissa ympäristökeskukselle tulee uusia, esimerkiksi rakentamisen sääntelyyn ja asumiseen liittyviä tehtäviä. Lisäksi korostuvat muun muassa vesihuoltoon sekä ympäristövahinkojen torjuntaan, tutkimukseen ja seurantaan liittyvät tehtävät.

2.3.2.4 Valtion muiden viranomaisten tiedotus

Valtion muiden aluehallintoviranomaisten perustehtävät, tiedotusvastuut ja tiedotuksen organisointi eivät lähtökohtaisesti poikkea normaaliolojen järjestelyistä.

2.3.3 Sotilasviranomaisten tiedotus

Puolustusvoimat kohottaa tilanteen kiristyessä tiedotusvalmiuttaan ja tehostaa tiedotuksen liittyvää muuta toimintaansa muiden viranomaisten tavoin. Sotaa lievemmissä poikkeusoloissa päätehtävänä on tiedottaa sotilaallisesta yleistilanteesta ja puolustusvoimien omasta toiminnasta. Lisäksi varaudutaan tiedotuksen eri keinoin psykologisten operaatioiden torjuntaan yhteistoiminnassa muiden viranomaisten kanssa.

Pääesikunnan tiedotusosasto ohjaa puolustusvoimien tiedotuksen suunnittelua ja käytännön toteutusta puolustusministeriön antamien perusteiden mukaisesti sekä vastaa maanpuolustustahtoa kohottavan toiminnan ylläpidosta ja kehittämisestä. Osasto toimii suoraan pääesikunnan päällikön alaisuudessa.

Maanpuolustusalueet, merivoimat, ilmavoimat ja puolustusvoimien materiaalilaitos johtavat, sovittavat yhteen ja toteuttavat toimialueellaan sotilasviranomaisten tiedotusta pääesikunnan tiedotusosaston ohjeistuksen perusteella. Siihen liittyy myös yhteiskuntasuhteiden sekä maanpuolustustahtoa kohottavan toiminnan ylläpito ja kehittäminen.

Tarvittaessa maanpuolustusalueet, merivoimat, ilmavoimat ja puolustusvoimien materiaalilaitos vahvistavat tiedotusorganisaatiotaan perustamalla tilanteen vaatimusten mukaisesti yhden tai useamman tiedotuskeskuksen tai osia niistä.

Paikalliset sotilasviranomaiset keskittyvät tiedottamaan omasta toiminnastaan sekä ylläpitävät ja kehittävät yhteiskuntasuhteita ja maanpuolustustahtoa kohottavaa toimintaa. Ne tiedottavat myös maanpuolustustyön yhteensovittamiseen liittyvistä asioista.

Sotilasläänin tai -yhtymään voidaan tilanteen vaatimusten mukaisesti perustaa tiedotuskeskus tai esikuntaan kuuluva tiedotustoimisto. Ne tiedottavat erityisesti niistä puolustusvoimien toimenpiteistä, joilla on alueellista tai paikallista vaikutusta kansalaisten toimintaan.

Puolustusvoimat vastaa psykologiseen puolustukseen varautumisesta sekä taistelutahdon ylläpitämisestä ja vahvistamisesta sotilaallisessa maanpuolustuksessa.

2.3.4 Joukkoviestimien toiminta

Poikkeusoloissa on kaikin mahdollisin keinoin turvattava keskeisten joukkoviestimien toimintamahdollisuudet ja itsenäisyys. Tämä edellyttää sitä, että jo normaalioloissa varmistetaan sekä viestijärjestelmien toimivuus että sähköisen ja painetun viestinnän materiaallinen ja välineellinen valmius.

Sähköiset joukkoviestimet

Poikkeusoloissa korostuu sähköisten joukkoviestimien merkitys. Liikenne- ja viestintäministeriö (LVM) ohjaa sähköisen joukkoviestinnän teknistä varautumista sekä valvoo alan yritysten varautumisen tasoa ja kehittymistä. Näissä asioissa sen apuna toimii puolustus- taloudellisen suunnittelukunnan (PTS) tietojärjestelmäjaosto toimikuntineen. Tietojärjestelmäalan valmiustoimikunnat (TIVA-toimikunnat) toimivat jaoston alueorganisaationa lääninhallitusten tasalla.

Yleisradio Oy (YLE) on sähköisen joukkoviestinnän harjoittajista tärkeimmässä asemassa. Se pyrkii jatkamaan toimintaansa normaalilla palvelustasolla ja mahdollisimman pienin organisaatiomuutoksin.

Yleisradion yhtenä tehtävänä on viranomaistiedotteiden välittäminen sekä normaaliolojen häiriötilanteissa että sotaa lievemmissä poikkeusoloissa.² Lisäksi korostuu sen tehtävä ajan tasalla olevien ja luotettavien uutistietojen välittäjänä.

Radio Suomi ja Radio Vega ovat viranomaisten alueellisen toiminnan kannalta Yleisradion tärkeimmät kanavat. Niiden verkot voidaan jakaa maakunnittain tapahtuvaa lähetystoimintaa varten. Myös television merkitys on erittäin suuri, vaikka radio onkin ensisijainen väline.

Viranomaistiedotukset jaetaan hätätiedotteisiin ja muihin viranomaistiedotteisiin. Viranomaisen vastaa aina tiedotteen sisällöstä.

Hätätiedote voidaan lähettää silloin kun ihmishenkien menetys tai merkittävät omaisuusvahingot ovat välittömästi uhkaamassa. Hätätiedote välitetään Yleisradion Pasilan toimintakeskukseen. Yleisradio välittää hätätiedotteen kaikkien omien kanaviensa kautta. Se välittää samanaikaisesti automaattisesti myös kaupallisissa radioissa ja julkistetaan mahdollisuuksien mukaan televisiokanavilla. Hätätiedote keskeyttää kaikki meneillään olevat ohjelmat.

Muut viranomaistiedotteet voidaan antaa kun vaara ei ole aivan välitön. Tiedotteet luetaan mahdollisimman nopeasti Radio Suomessa ja tarvittaessa Radio Vegassa sekä niissä kaupallisissa radioissa, joille viranomainen on tiedotteen lähettänyt.

Hätätiedotteen voivat lähettää pelastus-, poliisi- ja rajavartiolaitosviranomaiset sekä Säteilyturvakeskus äkillisessä säteilyvaaratilanteessa ensitiedotteena. Niiden lisäksi muun viranomais-tiedotteen voivat lähettää maa- ja metsätalousministeriö, ympäristöministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö.

Viranomaisten alueellisessa tiedotuksessa on tilanteen mukaan päätettävä, käytetäänkö viranomaistiedotetta vai saadaanko tieto tapahtumasta kansalaisten tiedoksi tavanomaisen uutistiedottamisen keinoin. Viranomaistiedotetta käytetään usein tilanteen alussa ja aina silloin, kun on annettava ohjeita välittömäksi suojautumiseksi. Tilanteen edetessä sähköiset joukkoviestimet pitävät kansalaiset tietoisina tapahtumista uutisten ja erikoislähetysten avulla, jolloin tarve viranomaistiedotteen antamiseen saattaa vähentyä. Tämä edellyttää kuitenkin riittävän tiedon jakamista joukkoviestimien edustajille.

Lehdistö

Lehdistö pyrkii jatkamaan toimintaansa normaalisti niin pitkään kuin mahdollista. Lehtien toimintavalmiuden kehittämisestä ja ylläpitämisestä vastaavat pääosin niitä julkaisevat yritykset. PTS:n yhteydessä oleva graafinen pooli suunnittelee ja valmistelee lehdistön tuotantoon ja jakeluun liittyviä toimenpiteitä poikkeusoloja varten.

Sanomalehdistön asemaa korostavat sen suuri talouspeitto sekä sen merkitys alueellisena ja paikallisena tiedonvälittäjänä. Sanomalehtien toiminta painottuu uutisointiin. Ne hankkivat suurimman osan uutisaineistostaan omien toimittajiensa, aluetoimittajiensa ja kirjeenvaihtajiensa avulla.

² Valmiuslain ja puolustustilalain muutokset (ValmL 43 § ja PuolustustilaL 33–34 §) sekä sananvapauslain (7 §), televisio- ja radiotoiminnasta annetun lain (15 a §) ja viestintämarkkinalain (90 §) täydennykset vaikuttavat viranomaisten mahdollisuuksiin hoitaa tiedotustaan tehokkaasti.

Aikakauslehdistön tärkeänä tehtävänä on taustoittaa ja syventää sähköisten joukkoviestimien ja sanomalehtien päivittäistä uutisointia sekä tuottaa aineistoa kansalaisten jokapäiväiseen elämään ja turvallisuuteen liittyvistä kysymyksistä. Osa aikakauslehdistöstä keskittyy aiempaa enemmän muun muassa tutkivaan journalismiin.

Lehdistön on varauduttava etenkin sähköistä tiedonsiirtoa koskevien uhkien varalta. Sekä sanoma- että aikakauslehtien on varauduttava ilmoitustulojen vähenemiseen, ilmestymistiheydessä ja levikissä tapahtuviin muutoksiin sekä poikkeaviin järjestelyihin kuljetuksen ja jakelun osalta.

Tilanteesta riippumatta lehdistön ja viranomaisten on turvattava alueellisesti ja paikallisesti kattavan sanomalehdistön ilmestyminen.

Internet ja muu verkkoviestintä

Viranomaisten on huolehdittava internetin ja muun käyttämänsä verkkoviestinnän toimivuudesta tiedonvälityskanavana.

2.3.5 Yhteistoiminta

Siviili- ja sotilasviranomaisten yhteistoiminta

Valtioneuvoston tiedotusyksikkö pitää tiiviisti yhteyttä pääesikunnan tiedotusosastoon. Ne vaihtavat tietoja siviili- ja sotilasasioista ja sovittavat yhteen tiedotusta valtakunnallisella tasolla. Pääesikunnan tiedotusosaston päällikkö nimetään valtioneuvoston tiedotuspäällikön johtamaan tiedotuksen yhteistyöryhmään. Tarvittaessa valtioneuvosto ja pääesikunta nimeävät yhteyshenkilöt toistensa tiedotusorganisaatioihin.

Lääninhallitusten ja maanpuolustusalueiden väliset johtosuhteet ovat yhteistoimintasuhteita jo normaalioloissa solmittujen sopimusten mukaisesti.

Yhteistoimintaa johtavat maaherra ja maanpuolustusalueen komentaja, ja lääninhallitus ja maanpuolustusalueen esikunta toteuttavat ja koordinoivat sitä. Alue- ja paikallistasolla yhteistyössä ovat lääninhallitus, TE-keskukset ja muut alueviranomaiset, kunnat ja muut paikallisviranomaiset sekä puolustusvoimien puolelta sotilasläänit, joukko-osastot ja laitokset.

Yksityiskohdat käsitellään ja sovitaan lääninhallituksen ja maanpuolustusalueen johdon antamien ohjeiden ja määräysten mukaan. Lääninhallituksen viestintä- tai tiedotuspäällikkö ja maanpuolustusalueen tiedotuspäällikkö vastaavat tiedotusta koskevista asioista. Alue- ja paikallistasolla tiedotusasioita käsittelevät siviiliviranomaisten tiedotus- ja toimialavastaavat sekä sotilasläänien, joukko-osastojen ja laitosten tiedottajat.

Viranomaisten ja joukkoviestimien yhteistoiminta

Viranomaisten ja joukkoviestimien yhteydenpitoeliminä toimivat valtakunnallinen viestintävalmiuden neuvottelukunta sekä viestintävalmiuden alueelliset neuvottelukunnat. Neuvottelukunnat koostuvat joukkoviestimien ja alan järjestöjen sekä poikkeusolojen kannalta keskeisten hallinnonalojen edustajista.

Neuvottelukuntien rooli on valmisteleva ja neuvoa-antava; ne eivät ole operatiivisia elimiä, joten niillä ei ole päätösvaltaa viestintään liittyvissä kysymyksissä. Niiden tehtävänä on tehdä esityksiä ja ehdotuksia tiedonkulun ja tiedon perillemenon kehittämisestä, kehittää yhteistoimintaa eri osapuolten kesken, vaihtaa tietoja varautumisesta tehdyistä suunnitelmista, oppia alueensa eri organisaatioilta hyviä käytäntöjä ja antaa lausuntoja tiedotussuunnitteluun liittyvissä kysymyksissä.

Neuvottelukunnat voivat tehdä esityksiä poikkeusolojen tiedotuksen edellyttämästä koulutuksesta ja muista tiedotuksen varautumiseen liittyvistä kysymyksistä. Lisäksi alueelliset neuvottelukunnat informoivat valtakunnallista neuvottelukuntaa alueellisen tiedotusvalmiuden kehittämisestä ja avustavat sitä tarvittaessa alueelliseen viestintään ja tiedonvälitykseen liittyvien kysymysten selvittämisessä.

Valtioneuvosto tekee valtakunnallisen neuvottelukunnan kokoonpanoa ja tehtäviä koskevat päätökset. Alueellisten neuvottelukuntien tarkempi kokoonpano ja tehtävät määräytyvät läänien erityispiirteiden mukaan. Läänien olosuhteet voivat myös edellyttää alueellisten, esimerkiksi maakunnallisten, jaostojen perustamista.

2.4 Tiedotus sodan aikana

2.4.1 Valtakunnallinen tiedotus

Viimeistään puolustustilan voimassa ollessa valtakunnallista tiedotusta keskitetään edelleen perustamalla valtion viestintäkeskus (VVK). Viestintäkeskus järjestetään seuraaviksi toimintayksiköiksi: tiedotus, tutkimus ja psykologinen puolustus, yhteyksien ylläpitäminen valtakunnallisiin järjestöihin ja hallinnolliset tukipalvelut. Ministeriöiden viestintä- tai tiedotusyksiköt jatkavat toimintaansa viestintäkeskuksen ohjauksessa ja valvonnassa.

Tiedotus

Tiedotusyksikkö koostuu muilla valtionhallinnon tiedottajilla vahvennetusta valtioneuvoston normaaliajan tiedotusyksiköstä. Sen ensisijaisena tehtävänä on huolehtia uutistiedottamisesta niissä asioissa, jotka ovat pääministerin tiedotusvastuulla. Yksikkö varautuu avustamaan myös tasavallan presidentin kansliaa.

Tiedotusyksikkö ja tiedotuksen yhteistyöryhmä toimivat tiiviissä yhteistyössä. Valtioneuvosto päättää valmiuslainsäädännön nojalla siitä, milloin tiedotusvastuu siirretään joltakin ministeriöltä VVK:n päällikölle ja sen tiedotusyksikköön.

VVK:n tiedotusyksikkö vastaa uutistiedottamisesta kotimaisille joukkoviestimille ja toimii tiiviissä yhteistyössä ulkoasiainministeriön LKO:n kanssa. Ne vastaavat yhdessä uutistiedottamisesta Suomessa toimiville ulkomaisten joukkoviestimien edustajille.

LKO vastaa edelleenkin varsinaisesta ulkomaille – varsinkin lähialueilla asuville Suomen kansalaisille – suunnatusta riittävästä tiedonvälityksestä. Se akkreditoi ulkomaalaiset toimittajat Suomeen ja antaa tarvittaessa teknistä apua VVK:n tiedotusyksikölle kansainvälisten yhteyksien sekä viestintäsuhteiden hoitamisessa.

Tutkimus ja psykologinen puolustus

Tutkimusten merkitys korostuu entisestään kriisin syvetessä sodan asteelle. Tällöin niiden päätehtävänä on antaa nopeasti tarkka ja luotettava kuva kotirintaman mielialojen kehityksestä sekä tukea omalta osaltaan psykologisen puolustuksen menetelmiä.

Valtioneuvoston tiedotusyksikön tutkimusryhmää laajennetaan viestintäkeskuksen tutkimusyksiköksi. Yksikkö jakaantuu kahteen osaan. Tutkimus 1/VVK seuraa ja tutkii yleistä mielialoa sekä koti- ja ulkomaisia joukkoviestimiä. Tutkimus 2/VVK vastaa psykologisen puolustuksen toteuttamisesta. Se suunnittelee ja toteuttaa muun muassa tiedotuskampanjoita kansakunnan henkisen kestämyksen vahvistamiseksi. Sen toimialaan kuuluvat myös huhujen ja väärin tietojen neutraloiminen sekä propagandan neutraloiminen ja vasta-propaganda. Psykologisen puolustuksen toimet suunnitellaan mielipide-, asenne- ja viestintätutkimusten perusteella.

Tutkimus 1 kootaan henkilöistä, joilla on hyvä tuntemus survey-tutkimuksesta sekä valmiudet toimia poikkeusolojen nopeasti muuttuvissa olosuhteissa. Sen toiminnassa korostuu tiivis ja saumaton yhteistyö tutkimuksia käytännössä toteuttavien kaupallisten tutkimuslaitosten sekä toimintaa tukevan Tilastokeskuksen kanssa.

Yksikön henkilöt varataan ensisijaisesti yliopistojen ja korkeakoulujen yhteiskuntatieteilijöistä, alan kokemusta omaavista valtionhallinnon ja puolustusvoimien työntekijöistä sekä kaupallisten tutkimuslaitosten työntekijöistä.

Vastuu tutkimusten suunnittelusta ja käytännön toteuttamisesta jakaantuu seuraavasti:

- Viestintäkeskuksen tutkimusyksiköllä on päävastuu tutkimusten suunnittelusta ja analysoinnista
- Kaupalliset markkinatutkimuslaitokset ovat päävastuussa tutkimusten käytännön toteuttamisesta sekä tarvittaessa osavastuussa niiden suunnittelusta ja toteuttamisesta
- Tilastokeskus on osavastuussa tutkimusten toteuttamisesta ja tarvittaessa osavastuussa niiden suunnittelusta ja analysoinnista
- Väestörekisterikeskus on päävastuussa väestökirjanpidosta ja tukee Tilastokeskuksen toimintaa

Yhteydenpito ja tukipalvelut

Yhteysyksikkö kehittää ja ylläpitää VVK:n yhteyksiä työmarkkinajärjestöihin, kirkkoihin ja muihin keskeisiin julkisyhteisöjen ulkopuolisiin tahoihin.

Tarvittaessa perustetaan VVK:n *kanslia*, joka vastaa sisäisistä palveluista, viestiyhteyksistä, hallinnollisista palveluista ja turvallisuudesta.

2.4.2 Alueellinen tiedotus

2.4.2.1 Lääninhallitusten tiedotus

Lääninhallituksen välitöntä johtamista, ohjausta tai valvontaa sekä sen nopeaa tiedonsaantia, päätöksentekoa ja johtamis- ja hälytysyhteyksiä varten läänissä toimii yhdessä tai useam-

massa johtokeskustilassa läänin johtokeskusorganisaatio (pääjohtokeskus ja alueelliset johtokeskukset).

Johtokeskusorganisaation toimintaa johtaa maaherra sijaisenaan kansliapäällikkö tai muu maaherran määräämä lääninhallituksen virkamies. Organisaatiossa toimii maaherran tukena johtoryhmä ja sitä tukevat myös johtokeskukseen nimetyt eri siviili- ja sotilasviranomaisten, yritysten ja järjestöjen yhteyshenkilöt.

Johtokeskusorganisaation tehtävänä on johtaa, ohjata ja valvoa poikkeusoloihin liittyvää toimintaa läänissä seuraavilla alueilla: tiedotus, kansanhuolto, sähköinen viestintä, polttonesteiden ja liikenteen säännöstely, hälyttäminen, pelastustoimi, poliisitoimi, sosiaali- ja terveystoimi, terveydensuojelu, eläinlääkintähuolto, elintarvikevalvonta sekä esim. avunantojärjestelyt muiden lääninhallitusten kanssa.

Johtokeskusorganisaatio pitää myös sisäasiainministeriön johtokeskuksen, valtion muun keskushallinnon ja yhteistyöviranomaiset ajan tasalla läänissä vallitsevasta tilanteesta sekä osallistuu psykologisen puolustuksen toteutukseen valtion viestintäkeskuksen ja sisäasiainministeriön johtokeskuksen antamien ohjeiden ja määräysten mukaisesti.

Tiedotus- tai viestintäpäällikkö vastaa työjärjestyksen mukaisesti tiedotusvalmiudesta ja tiedotuksesta lääninhallituksen toimialoilla. Lisäksi hän vastaa maaherran antamien ohjeiden ja päätösten mukaisesti yhteyksistä joukkoviestimiin ja muihin tiedotusorganisaatioihin sekä tiedotuksen seurannasta läänin alueella.

Tiedotus- tai viestintäpäällikön alaisuudessa toimiva tiedotustoimisto tai -osasto käsittelee asiat, jotka koskevat tiedotuksen yleisjärjestelyjä lääninhallituksen eri toimialoilla, tiedotteiden jakamista ja jakelua, tiedotuksen seuranta ja ohjausta, tärkeimpien joukkoviestimien uutisoinnin ja mielialan seuranta läänin alueella sekä muita sen toimialaan erikseen määriteltäviä tehtäviä. Sisällöllinen vastuu esimerkiksi ohjeista on kullakin toimialalla.

Maaherran tueksi aiemmin perustettu tiedotuksen asiantuntijaryhmä jatkaa tilanteen mukaisesti toimintaansa lääninhallituksen johtokeskuksessa.

2.4.2.2 Työvoima- ja elinkeinokeskusten tiedotus

TE-keskusten johtamistoiminnot siirretään väistöpaikkaan tai tarvittaessa suojattuihin johtokeskustiloihin.

Johtokeskusorganisaation toimintaa johtaa TE-keskuksen johtaja. Hänen tukenaan työskentelevät keskuksen johtoryhmä ja muut asianomaisiin tehtäviin määrätty henkilöt. Suojatilat voivat sijaita joko oman tai toisen TE-keskuksen alueella. Ne voivat olla myös lääninhallinnon, kunnan tai jonkin muun organisaation tiloissa.

TE-keskuksen tiedotus keskittyy elintarvikehuollon, teollisuustuotannon, työvoiman ohjauksen ja laajamittaisen maahantulon hallintaa koskeviin kysymyksiin.

Tiedotuksen yhteensovittamista varten TE-keskuksen edustajat osallistuvat lääninhallituksen johtokeskuksen toimintaan tilanteen edellyttämällä tavalla sekä varsinaisessa johtokeskuksessa että aluejohtokeskuksissa.

2.4.2.3 Valtion muiden viranomaisten tiedotus

Alueelliset ympäristökeskukset ja muuta aluehallintoviranomaiset jatkavat tilanteen mukaisesti omaa toimialaansa koskevaa tiedotusta valtion viestintäkeskuksen ja eri ministeriöiden ohjauksessa ja valvonnassa.

2.4.3 Sotilasviranomaisten tiedotus

Puolustusvoimien tiedotus keskittyy sotilaallisen tilanteen selvityksen ohella väestön ja puolustusvoimien maanpuolustus- ja taistelutahdon lujittamiseen.

Pääesikunnan tiedotuskeskus vastaa puolustusvoimien tiedotuksesta valtakunnallisesti ja osallistuu tiedotustehtävillään psykologiseen puolustukseen valtion viestintäkeskuksen ohjeiden ja määräysten mukaisesti.

Maanpuolustusalueiden, merivoimien, ilmavoimien ja puolustusvoimien materiaalilaitoksen tiedotuskeskusten tehtävänä on operatiivisen ja muun toiminnan tukeminen tiedottamalla sotilaallisesta tilanteesta ja puolustusvoimien toiminnasta pääesikunnan ohjeistuksen sekä oman johtoportaan tarpeiden mukaisesti. Keskukset suunnittelevat ja toteuttavat sisäisen ja ulkoisen tiedotuksensa.

Tiedotuskeskukset ohjaavat alaistensa sotilasviranomaisten tiedotusta, järjestävät tarvittavat tiedotustilaisuudet, antavat viranomaistiedotteita, avustavat joukkoviestimiä julkisten tietojen hankinnassa sekä suunnittelevat ja järjestävät joukkoviestimien edustajille opastettuja käyn- tejä joukkojen toiminta-alueille. Keskukset valmistautuvat myös jakamaan tiedotteita yhteis- työssä siviiliviranomaisten kanssa joukkoviestimien toiminnan ollessa estyneenä.

Tiedotuskeskukset osallistuvat myös psykologiseen puolustukseen pääesikunnan ohjeiden ja määräysten mukaisesti. Keskukset seuraavat ja analysoivat seurantavastuullaan olevia joukkoviestimiä ja toiminta-alueelleen suunnattua harhauttavaa viestintää, huhuja ja vääriä tietoja sekä toteuttavat tarvittavat vastatoimet haitallisten vaikutusten ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi.

Paikalliset sotilasviranomaiset jatkavat tiedotustaan yhteistoiminnassa alueellaan toimivien alue- ja paikallisviranomaisten kanssa.

2.4.4 Joukkoviestimien toiminta

Sähköiset joukkoviestimet

Sodan aikana sähköisen joukkoviestinnän teknisiä järjestelyjä ohjaa ja yhteensovittaa liikenne- ja viestintäministeriö (LVM) apunaan Viestintävirasto. Lääninhallituksissa toimivien TIVA-yksikköjen tehtävänä on sovittaa yhteen LVM:n määräysten mukaisesti sähköisen vies- tinnän alueellisen tason järjestelyjä.

Vain Yleisradiolla on lakisääteinen velvoite jatkaa toimintaansa. Kaupallisten radio- ja TV-alan yritysten toimintamahdollisuudet heikkenevät edelleen kriisin syventyessä sodan asteelle. Ne pyrkivät kuitenkin jatkamaan toimintaansa niin kauan kuin niiden resurssit sen mahdollistavat.

Yleisradion tehtävänä on jatkaa viranomaistiedotusten välitystä sekä tuottaa ohjelmaa yhdelle suomenkieliselle radiokanavalle ja yhdelle televisiokanavalle koko maassa sekä yhdelle ruotsinkieliselle kanavalle ruotsinkielisellä alueella. Myös ulkomaille suunnattujen lähetysten määrää lisätään.

Digita Oy vastaa ohjelmansiirto- ja jakeluverkkojen teknisestä ylläpidosta. Johtamisen ja tuotannon turvaamiseksi Yleisradio pitää yllä varapaikkoja niin pääkaupunkiseudulla kuin muuallakin maassa.

Yleisradio ylläpitää yhteistoiminnassa viranomaisten kanssa poikkeusolojen lähetysyksiköjä läänien pääkaupungeissa ja paikkakunnilla, joissa on läänien muita johtokeskuksia. Ne toimivat maakuntaradioiden varalähetysyksikköinä. Yleisradio ja viranomaiset sopivat keskenään lähetysyksiköiden tasosta ja ylläpidosta. Yleisradio varautuu tilanteen mukaan käyttämään myös siirrettävää tuotantokalustoaan ja ohjelmansiirtolaitteita, joilla korvataan kiinteitä järjestelmiä. Lisäksi ohjelmansiirrossa varaudutaan varmistavana yhteytenä satelliittiyhteyksien käyttöön.

Ilmavoimien johtokeskusten yhteydessä olevista sisäasiainministeriön pää- ja varahälytyskeskuksista jaettavat ilma- ja maanvalvontatiedot ja hälytykset välitetään kansalaisille Yleisradion kanavien kautta. Hälytystieto tulee em. hälytyskeskuksista läänin johtokeskuksen kautta kuntaan, jossa kansalaisia varoitetaan suurtehohälyttimien avulla. Tieto uhkaavasta vaarasta välitetään väestölle samanaikaisesti Yleisradion ULA 3-verkon (Radio Suomi) kautta.

Uutis- ja ajankohtaisohjelmiston osuus korostuu entisestään sodan aikana. Lähetysten määrä kasvaa ja ne muodostavat koko päivittäisen ohjelmiston rungon. Myös ulkomaille suunnattujen lähetysten merkitys kasvaa ja ohjelmisto sopeutetaan tilanteeseen.

Lisäksi viranomaiset seuraavat erittäin tarkkaan ulkomaisten sähköisten joukkoviestimien Suomea ja sen lähialueita koskevaa uutisointia.

2.4.5 Yhteistoiminta

Valtion keskus- ja aluehallintoviranomaiset vastaavat myös sodan aikana omaa toimintaansa koskevien tietojen julkaisemisesta. Lisäksi niiden on oikea-aikaisen ja yhdenmukaisen tilannekuvan ylläpitämiseksi pidettävä valtion viestintäkeskus ja lääninhallituksen johtokeskusorganisaatio ajan tasalla omasta toiminnastaan.

Siviili- ja sotilasviranomaiset tiivistävät yhteyksiään mm. järjestämällä yhteisiä tiedotustilaisuuksia hallinnon eri tasoilla.

2.5 Varautuminen ja koulutus

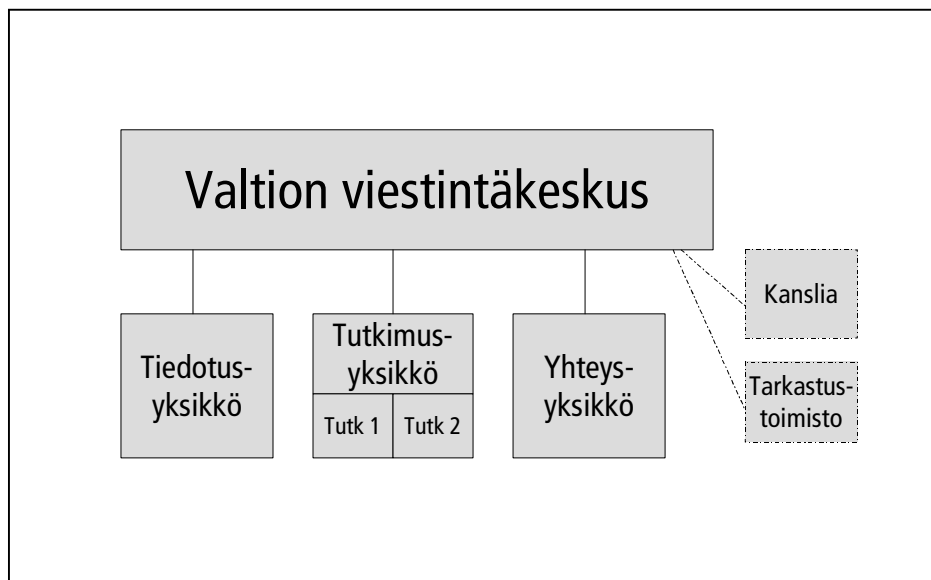
Valmiuslain mukaan viranomaisten on etukäteen varmistettava tehtäviensä mahdollisimman häiriötön hoitaminen myös poikkeusoloissa. Valtakunnallista poikkeusoloihin varautumista johtaa, valvoo ja yhteensovittaa valtioneuvosto ja kukin ministeriö hallinnonalallaan. Läänin-hallitus valvoo ja sovittaa yhteen varautumista läänin alueella.

Viranomaisten poikkeusolojen tiedotusvalmius edellyttää omien järjestelyjen suunnittelua, henkilöstön varaamista ja kouluttamista sekä yhteistoimintajärjestelyjä eri viranomaisten välillä.

Tiloja ja henkilöstöä koskevien suunnitelmien ohella valmiussuunnittelussa on oltava alakohtainen poikkeusolojen tiedotussuunnitelma, jossa määritellään muun muassa viranomais-ten tiedotusvastuut ja otetaan huomioon poikkeukselliset tiedotuskanavat ja -välineet sekä yhteydet joukkoviestimiin ja järjestöihin.

Kouluttautuminen tapahtuu kursseilla, seminaareissa ja erilaisissa valtakunnallisissa ja alueellisissa valmiusharjoituksissa. Viranomaisten tiedotus on kytkettävä mukaan jo harjoitusten suunnitteluvaiheessa. Tiedotushenkilöstön on oltava mukana myös harjoituksissa sekä osallistuttava harjoitusten jälkeen tiedotuksen sisällön ja suunnittelun arviointiin. Lisäksi on varmistettava riittävä joukkoviestimien edustus erilaisissa valmiusharjoituksissa.

Liite: Valtion viestintäkeskuksen organisaatio

VALTIONEUVOSTON KANSLIA

SNELLMANINKATU 1, HELSINKI
PL 23, 00023 VALTIONEUVOSTO
p. (09) 16001 | (09) 57811
f. (09) 1602 2165
s-posti kirjaamo@vnk.fi
www.vnk.fi/julkaisut